انتساب در قرائات به زمخشری توسط صاحب حدائق و عدم دستیابی ما به منبع آن

در صفحه پنجم این جزوه بودیم.

> و قال الزمخشری: إنّ القراءة الصحیحة الّتی قرأ بها رسول اللّٰه صلی الله علیه و آله و سلم إنّما هی فی صفتها و إنّما هی واحدة و المصلّی لا تبرأ ذمّته من الصلاة إلّا إذا قرأ بما وقع فیه الاختلاف علی کلّ الوجوه کملک و مالک و صراط و سراط و غیر ذلک، انتهی[1]

«و قال الزمخشری: إنّ القراءة الصحیحة الّتی قرأ بها رسول اللّٰه صلی الله علیه و آله و سلم إنّما هی فی صفتها»؛ مرجع ضمیر «ها» در عبارت به چیست؟ آیا عبارت در اینجا سابقه‌ای داشته ای تقطیع شده است؟ ای همین است؟ یعنی قرائتی که حضرت قرائت فرمودند: «انما هی فی صفتها»، در صفت صحت؟ ای «فی صفة القرائه»؟ یعنی هیئات کلمات؟ ای مثلا تصحیف شده؟ مثلاً«صفها» بوده؟ متأسفانه چون ما این عبارت را در غیر حدائق نداریم –ظاهراً در اینجا نیز از حدائق گرفته‌اند- نمی‌دانیم که چطور باید آن را معنا کنیم. من قبلاً هم عرض کردم؛ در حدائق این عبارت را به زمخشری نسبت داده‌اند. در کتب ما بعد از صاحب حدائق –نه قبل از ایشان- شاید بالای صد کتاب باشد که در نرم‌افزار پیدا می‌کنید که می‌گویند «قال الزمخشری». کتب فقهی، اصولی و ...، و حال آنکه ایشان در کجا این را گفته است؟ سنی ها چون ایشان عالم آنها بوده، کلامتش را نقل می‌کنند، بر آن رد یه نوشته اند؛ ظاهراً صد و چهل سال بعد از زمخشری، ابن منیر بر او رد یه نوشت؛ الانتصاف من الکشاف. حدود صد سال بعد از او آن عراقی الانصاف بین الانتصاف و الکشاف را نوشت. منظور اینکه این بحثها برای آنها به این صورت گسترده بوده، خب یک جا مناسب بود که آنها بگویند در اینجا ایشان اینطور گفته است و منافض با آن آورده است.

علی ای حال تا الآن –من هم خیلی نگشته ام- چیزی پیدا نکرده‌ام؛ زرکلی در الاعلام شاید نزدیک به پانزده-بیست کتاب برای زمخشری ذکر می‌کند. خب همه این کتابها را ما ببینیم و بعد بگوییم پیدا نکردیم. ولی علی ای حال تا آن جایی که ما فعلاً می‌دانیم ماخذ این عبارت کتاب حدائق است. همان جا هم از بعض مشایخ بحرین نقل می‌کنند. قبلاً این احتمال در ذهن بود که احتمال دارد که

این عبارت تلقی یکی از مشایخ بحرین و لازم گیری بوده باشد. یعنی لازم گیری مشایخ بحرین از مبنای زمخشری بوده باشد. نه اینکه خودش این را گفته باشد.

شاگرد: در چه موردی صحبت می‌کنید؟

استاد: صفحه پنجم بودیم و عبارت زمخشری را خواندیم. چون این جلسه یک روز در هفته برگزار می‌شود، اگر بخواهیم ریزه‌کاری های مطالب قبلی را ادامه بدهیم، سال تمام می‌شود و حتی دو سطر هم جلو نمی‌رود. لذا باید هم جزوه جلو برود و هم مسائلی که حالت جنبی دارد را خودتان بین هفته مطالعه کنید. در همان صفحات فدکیه من این را گذاشتم. هر چه هم خودتان اضافه دیدید ارسال کنید تا همه استفاده کنند. لذا من آن‌ها را ادامه ندادم و دنبالِ جزوه را می‌خوانم.

الآن هم عرض کردیم که مرجع ضمیر «ها» در این عبارت او «انما هی فی صفتها» به چه چیزی بر می‌گردد. سه احتمال عرض کردم؛ یکی اینکه مرجع ضمیر آن در عبارت قبلی بوده و در اینجا تقطیع شده است. احتمال دوم این است که به قرائت برگردد، احتمال سوم این است که تصحیف شده باشد و چیز دیگری باشد.

«و إنّما هی واحدة»؛ قرائت صحیحه یکی است.**«و المصلّی لا تبرأ ذمّته من الصلاة»**؛ هر کجا اختلاف است ذمه او بری‌ء نمی‌شود،**«إلّا إذا قرأ بما وقع فیه الاختلاف»**؛ همه را بخوان تا بری‌ء الذمه شود.

«کملک و مالک و صراط و سراط و غیر ذلک، انتهی»؛ زمخشری گفته که همه اینها را باید بخواند.

شاگرد:...

استاد: قاعده هم همین است. مرحوم آمیرزا هاشم به حاج شیخ عبد الکریم همین را گفتند. آقای آمیرزا هاشم فرمودند شیخنا الحائری کان یحتاط»، آن وقت در یک نماز هر دوی آن‌ها را می‌خواندند. می‌فرمودند «ملک یوم الدین»، «مالک یوم الدین»، بعد فرمودند که به نظر من این احتیاط درست نمی‌شود. باید دو نماز بخوانیم. بعد طور دیگری جواب می‌دادند. علی ای حال این حرف زمخشری است.

آن چه که عرض من است، این است: بینی و بین الله من که الآن محضر شما هستم، خدا می‌داند که چقدر از محضر این عالم بزرگوار –صاحب حدائق- استفاده کرده‌ام. بحث علمی منافاتی ندارم با اینکه ما قدر دان و شکرگذار کسانی باشیم که یک عمر زحمت کشیده‌اند. اصلاً اینها معلوم است و من نباید بگویم. ولی درعین‌حال معصوم نبودند. کسی هم که معصوم نیست، دقت در عبارات و تحقیق بحث‌های علمی جای خودش را دارد.

---

[1]مفاتح الکرامة فی شرح قواعد العلامة (ط-جماعة المدرسين) ج۷ص۲۱۶

بازبینی #2
ایجاد شده 25 آوریل 2024 08:16:34 توسط ... .
به روزرسانی شده 1 ژوئن 2024 14:21:44 توسط ... .